

ROMÂNIA
ACADEMIA DE ȘTIINȚE ALE SECURITĂȚII NAȚIONALE

ELEMENTE CONCEPTUALE PENTRU
FUNDAMENTAREA NOII STRATEGII NAȚIONALE
DE APĂRARE A ȚĂRII

București - 2015

Elemente conceptuale pentru fundamentarea noii Strategii Naționale de Apărare a Țării

Simpla constatare a schimbărilor survenite în lume de-a lungul ultimelor decenii a devenit prozaică. Complexitatea și dinamismul acestora au plasat evoluțiile de securitate sub semnul incertitudinii. Teme vitale precum suveranitatea națională, integritatea teritorială sau prezervarea democrației se regăsesc, în continuare, în centrul dezbaterilor, respectiv la vârful agendelor de securitate. În același timp însă, o serie largă și variată de alte problematice ce țin de sănătate, educație, mediu, cultură, demografie, pentru a menționa doar câteva, și-a făcut loc în sfera preocupărilor legitime în materie de securitate. Mai mult, riscurile și amenințările emergente se constituie în factori care le amplifică și/sau alterează pe cele convenționale. Centrarea conceptuală și acțională a securității aproape exclusiv la nivel statal și în domeniul apărării este, în contextul mutațiilor asociate globalizării, perimată și îngustă. În același timp însă, transformarea paradigmei în care este interpretată și, implicit, asigurată securitatea, reclamată de condiții empirice evidente, este un proces complicat a cărui coerență și finalitate sunt dificil de întrevăzut. Cauzele acestei probleme se datorează nu numai incertitudinii față de evoluțiile de securitate care se suprapun și se intersectează ca nivel (local, național, regional, global) și domeniu (militar, politic, economic, social, societal, tehnologic, de mediu etc.), ci, mai ales, confuziei conceptuale. Orientarea pe chestiuni aplicate, practice, a exercitat dintotdeauna o atracție mai mare pentru structurile statului, în mod tradițional mai mult acționale decât reflective, dar incapacitatea, refuzul sau ignorarea dimensiunii abstracte pot avea consecințe grave. De exemplu: cum poate fi asigurată securitatea fără ca aceasta să fie (re)definită în contextul noilor schimbări?¹

Dintr-o perspectivă cognitivă, actualul complex al provocărilor de securitate cu care se confruntă România pare puțin probabil să sufere schimbări sistemice în ceea ce privește magnitudinea și natura lor. Cu alte cuvinte, spectrul cunoscut al entităților și proceselor care emană riscuri și amenințări nu va cunoaște modificări deosebite, ceea ce nu înseamnă însă că ele nu pot dezvolta manifestări inedite, în sensul în care o amenințare se poate corela cu o vulnerabilitate anterior neexploată sau inexistentă, sporind probabilitatea de concretizare.

---

¹ Încă operăm cu o definiție din 1991, deoarece republicarea Legii privind securitatea națională nu a făcut decât să preia definiția anterioară din Legea nr. 51/1991, înlocuind sintagma „siguranță națională” cu „securitate națională”.

Într-un mediu incert, astfel de surprize tactice pot conduce la consecințe sistemice, de tulburare a echilibrului de forțe, a ordinii politice și stabilității socioeconomice. Totodată, surpriza strategică nu poate fi exclusă, mai ales în condițiile în care securitatea este afectată deopotrivă de creativitatea umană și progresul tehnologic, a căror combinare, într-un registru negativ, poate genera efecte deosebit de grave. Firește, o asemenea stare de impredictibilitate reclamă cunoaștere și, implicit, investiția în capacități care generează cunoaștere, dar premisa cunoașterii nu este echivalentă cu cea a prevenirii și soluționării unor potențiale crize, cu atât mai mult cu cât forțele și fenomenele cu care ne confruntăm au o amploare globală sau cel puțin care depășește soluțiile proiectate la nivel național sau regional².

O clasificare a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților poate ține cont de criteriul teritorial (la nivel național, regional, global) și de cel dimensional (politic, militar, socioeconomic, societal, de mediu etc.), chiar dacă aceste provocări, în manifestarea lor, traversează, de fapt, aceste limite. Odată cu sfârșitul Războiului Rece și mai ales în anii ce au urmat, a crescut nivelul de conștientizare a transformării mediului de securitate, unul extrem de fluid, în care coexistă riscuri și amenințări convenționale, de genul celor emenate de clasicele fricțiuni interstatale, și asimetrice, în care sunt incluși actori și procese noi, de regulă nonstatali și nonmilitari. Mai mult, această stare aparte de coabitare poate căpăta valențe simbiotice, în sensul în care cele două categorii se îngemănează, se susțin și se amplifică reciproc, așa cum se petrece în cazul războaielor numite mai nou de tip hibrid. Elocvente pentru ilustrarea acestei complexități sunt exemplele Federației Ruse și Statului Islamic. Rusia se manifestă agresiv atât prin instrumente clasice (diplomatic, militar, intelligence), cât și printr-o versiune mai rafinată și lărgită a doctrinei cunoscute ca „maskirovka”, care implică propagandă, subversiune, dezinformare etc. Efectele acestui comportament sunt vizibile pe mai multe dimensiuni, afectând, de exemplu, și stabilimentul politic și piața energetică, respectiv pe mai multe niveluri: de la contestarea dreptului internațional, alterarea jocurilor de putere globale și regionale, avansarea iliberalismului ca alternativă la modelul democratic propus de Occident, exercitarea abuzivă și arbitrară a controlului de facto asupra teritoriilor aparținând altor state suverane și până la alterarea vieții unor întregi comunități și națiuni, incapabile să își urmeze destinul politic și economic pe care și-l aleg. Statul Islamic, deși în esență diferit, se înscrie în aceeași paradigmă a unui actor, de data aceasta el însuși de tip hibrid, care îmbină modalități clasice de exercitare și

---

² Exemplul ucrainean este elocvent în acest sens.

extindere a puterii și autorității în teritoriile pe care le controlează, cu instrumente care exploatează la maxim inovările în materie de tehnologie informațională și de comunicații sau libertăți, cum ar fi cea a circulației, mai ales în spațiul european și euroatlantic. Ca și în cazul Rusiei, comportamentul său are consecințe atât locale, afectând echilibrele de putere din regiune, cât și mai largi, amenințând securitatea întregului areal euroatlantic. De asemenea, are implicații politice, prin retragerea unor granițe sau subminarea unor guverne recunoscute, socioeconomice, prin controlarea unor importante resurse, alimentarea fluxurilor migraționiste și a economiei subterane, sau culturale, prin radicalizarea unor categorii ale populației rezidente nu doar în regiunea extinsă a Orientului Mijlociu, ci și în spațiul european, fără a aminti teroarea instituită în zonele în care acționează.

Cu toate acestea, argumentul unei clasificări pe niveluri și dimensiuni îl constituie alocarea eficientă, integrată și coerentă de resurse (cine, ce, unde, când și cum se mobilizează pentru a gestiona riscurile?) într-o construcție deopotrivă interstatală, interinstituțională și prin cooperare cu actori nonguvernamentali³. Indivizibilitatea securității, înțeleasă din această perspectivă multiplă, este un principiu fundamental în acest sens. Tot din această perspectivă, apartenența la comunitatea euroatlantică apare ca o valoare indispensabilă pentru reflecția și acțiunea strategică românească, iar consolidarea relației transatlantice ca interes major de securitate.

Viitoarea strategie națională de securitate⁴ ar trebui proiectată într-o manieră mixtă: bazată pe amenințări, pe capacități, dar și orientată către oportunități. Scopul este acela de a amplifica avantajele fiecărei abordări și de a reduce deficiențele pe care le prezintă fiecare în parte. Spre exemplu, o strategie bazată pe amenințări („threat-based”) presupune o evaluare atentă și corectă a mediului de securitate, respectiv identificarea tendințelor și a evoluțiilor, dar prezintă dezavantajul unei supraîncrederi în propriile capacități analitice. În acest caz, direcțiile de acțiune, răspunsurile la amenințări sunt evident prioritizate în baza acestora din urmă, ceea ce implică riscul de a nu fi pregătit pentru situațiile în care apar mutații bruște și neanticipate în mediul de securitate. La polul opus, o strategie bazată pe capacități („capabilities-based”) se axează pe dezvoltarea de instrumente plurivalente, multifuncționale, care să permită soluționarea oricăror situații cu potențial de risc, ideală fiind atingerea condițiilor de reziliență. Această

³ De exemplu, migrația poate fi astfel abordată la nivel local, național, regional, comunitar sau internațional.

⁴ Chiar dacă titulatura de la noi este, conform cadrului legal, Strategia Națională de Apărare a Țării – în definitiv, un alt element de confuzie.

abordare presupune însă costuri semnificative și, mai ales, este predispusă la risipa de resurse pentru o paletă largă de riscuri și amenințări cu o probabilitate redusă de a se manifesta. În fine, o ultimă abordare, care implică o transformare nu doar în ceea ce privește natura strategiei, ci chiar paradigma în care aceasta este elaborată, se referă la identificarea oportunităților („opportunities-oriented”). Securitatea a fost, de prea mult timp, asociată cu protejarea unor interese și mai puțin cu promovarea lor, cu prezervarea unor valori agreate și recunoscute la nivelul comunității sau națiunii respective în detrimentul cunoașterii și exploatării oportunităților ce pot consolida sau crea avantaje comparative.

O altă chestiune vitală se referă la locul și rolul viitoarei strategii în cadrul arhitecturii normative și programatice din domeniul securității. O strategie necoroborată cu o politică de securitate, respectiv o lege actualizată privind securitatea națională⁵ și reprezintă un element necesar, dar insuficient pentru asigurarea securității naționale. Dincolo de ordonarea și relaționarea logică dintre lege, politică și strategie, ultima poate constitui un prim reper în vederea completării acestui trinom, tocmai pentru că este și singurul care există și care urmează să apară.

Aportul acestui document strategic trebuie valorificat și în sensul definirii și clarificării terminologiei din domeniu, de la conceptul propriu-zis de securitate la cele de risc, amenințare și vulnerabilitate, respectiv la trasarea precisă a dimensiunilor securității. Acest ultim imperativ condiționează practic operaționalizarea nu doar a strategiei-cadru, ci și a celor subsecvente care urmează să fie elaborate de diferitele instituții și structuri cu responsabilități în domeniul securității. Efortul de reflecție strategică ar trebui să fie exhaustiv, deoarece omiterea unei dimensiuni ar putea avea consecințe grave în ceea ce privește activitatea unor actori din sectorul de securitate, implicit în ceea ce privește asigurarea securității. Mai mult, strategia ar putea chiar enunța explicit dimensiunile care necesită strategii sectoriale și cine sunt actorii care să le coordoneze și să le integreze, cu atât mai mult cu cât diferitele riscuri, amenințări și vulnerabilități pot avea un impact transversal pe multiple dimensiuni.

Nu în cele din urmă, o abordare strategică reclamă coroborarea intereselor, obiectivelor și direcțiilor de acțiune, pe fiecare dimensiune în parte. O eventuală lipsă de coerență sau secvențialitate (de exemplu, un interes care nu este transpus ca obiectiv sau obiective care nu sunt operaționalizate prin direcții de acțiune) ar crea premisele unui document conceptual fără valențe practice sau cu disfuncții pe partea de implementare.

---

⁵ De menționat absența ambelor în plan național.

Ca o notă finală, strategia de securitate națională are rolul de a contura profilul strategic al României pe termen mediu și lung. Este necesar ca, din afirmarea valorilor și principiilor, respectiv, din elaborarea obiectivelor și direcțiilor de acțiune, să transpară un stat inteligent, credibil și capabil, cu o democrație vibrantă și o economie viabilă, care să performeze mai mult și mai bine atât pentru cetățenii cât și pentru aliații și partenerii săi.

Contribuția de față nu își propune să se substituie Strategiei, ci, mai degrabă, să fundamenteze științific și critic conceptul de securitate extinsă, practic nucleul ideatic în jurul căruia este elaborat un astfel de document.

ambasador George Cristian MAIOR

președintele Academiei de Științe ale Securității Naționale

Conceptul de securitate extinsă: către o nouă Strategie de Securitate Națională

În ultimele decade, securitatea a căpătat elasticitate și complexitate conceptuală, proces reliefat atât în cercurile academice, cât și în documentele strategice (politici și strategii de securitate), ce îi conferă multiple sensuri și dimensiuni, în funcție de actorii implicați (cine și cui asigură securitatea), respectiv de natura percepută a amenințărilor, valorilor și intereselor (de cine și ce protejăm). Dezbateră nu este recentă, iar originile ei pot fi trasate încă din secolele XVII-XVIII, când, în gândirea liberală iluministă, securitatea apărea simultan ca o stare individuală, a omului, și colectivă, a statului (Rothschild, 1995: 63).

„Militarizarea” securității și asocierea ei preponderent cu statul au apărut ca preocupări de abia în contextul Revoluției franceze și al războaielor napoleoniene (Rothschild, 1995: 61), evoluând cu fluctuații până către perioada Războiului Rece, când perspectiva realistă, preocupată, în special, de dimensiunea militară și axată pe stat, a dominat studiile de securitate cu o atât de mare autoritate încât adepții versiunii statiste și militare au fost denumiți „tradiționaliști”, iar cei care căutau lărgirea orizontală (pe domenii) și aprofundarea verticală (pe niveluri) a conceptului au fost etichetați drept „non-tradiționaliști” (Buzan *et al*, 1998: 2-3).

Demersurile de clarificare conceptuală au fost intrinsec legate și de preocupări legitime cu privire la dimensiunile și nivelurile conceptului, la gradele, mijloacele și costurile de operaționalizare a securității. Încă din perioada de pionierat a studiilor de securitate, de la începutul anilor '50, a fost sesizat faptul că „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor însușite, iar, în sens subiectiv, absența temerilor că aceste valori vor fi atacate” (Wolfers, 1952: 485). Subiectivitatea era astfel un derivat al percepției unui/unor actor/i cu privire la ceea ce trebuie apărat și în fața căror amenințări. Interpretarea securității apare deci ca o chestiune circumstanțială: chiar Wolfers sesiza că accentul pe securitatea „hard” era un produs al modului în care era percepută realitatea Războiului Rece și că numai cu două decenii în urmă, în timpul Marii Depresiuni, dimensiunea socioeconomică se situa ca primă prioritate pe agenda intereselor naționale (Wolfers, 1952: 482). Din această perspectivă, era firesc ca, odată cu sfârșitul Războiului Rece, securitatea să fie reconceptualizată; astfel, Barry Buzan, pornind de la premisa că securitatea era prea îngust delimitată și avea nevoie de un cadru teoretic mai larg, propune o înțelegere extinsă a securității, pe trei niveluri – individuală, națională, internațională – și patru dimensiuni – militară, politică, economică, ecologică (Buzan, 1983). Ulterior, avea să dezvolte conceptul la cinci niveluri,

adăugând subnaționalul și subsistemul internațional și cinci dimensiuni, prin alăturarea securității societale, apreciind însă că dimensiunile sau sectoarele nu sunt izolate între ele: „fiecare definește un punct focal în cadrul unei problematice de securitate și o modalitate de a ordona prioritățile, dar toate sunt țesute între ele într-o rețea strânsă de legături” (Buzan, 1991: 433). De fapt, aceste dimensiuni sunt considerate, mai degrabă, forme diferite ale securității și nu concepte fundamental distincte (Baldwin, 1997: 23). Tot către sfârșitul erei bipolare, Richard Ullman sublinia că „securitatea este definită și valorizată de amenințările la adresa ei”, viziune care se axează pe definiția amenințării ca „acțiune sau secvență de evenimente care (1) amenință drastic și iminent să degradeze calitatea vieții locuitorilor unui stat, sau (2) amenință să limiteze semnificativ gama de opțiuni politice de care dispune guvernul unui stat sau entități private, neguvernamentale (persoane, grupuri, corporații) din cadrul aceluiași stat”, ceea ce oferea posibilitatea „deschiderii” securității față de dimensiuni ca mediul, economia, societatea (Ullman, 1983: 133).

Securitatea a fost concepută și ca o construcție socială și intersubiectivă de către reprezentanții Școlii de la Copenhaga, în cadrul unui proces discursiv de „securizare”, prin care un actor ridică o temă politică la rangul de chestiune de securitate națională, reclamând emergența unei amenințări existențiale și necesitatea unor acțiuni urgente, pentru a căpăta posibilitatea de a o trata prin măsuri speciale, care ies din cadrul politicilor publice obișnuite (Buzan *et al.*, 1998: 23-24). Dincolo de controversele ridicate de o astfel de abordare, „securizarea” subliniază totuși nu doar legătura intrinsecă dintre dimensiunile securității și spectrul amenințărilor, cât mai ales caracterul extraordinar al problematicei de securitate națională.

În deceniile post-Război Rece, o veritabilă explozie în materie de studii de securitate a condus la o supraabundență de concepte și dimensiuni ale securității, care nu s-au rezumat numai la dezbaterile academice, ci și la strategiile și politicile de securitate ale actorilor statali, nonstatali sau interguvernamentali. În anul 1991, Noul Concept Strategic al NATO preciza că securitatea, pe lângă „dimensiunea sa indispensabilă de apărare”, include și „elemente politice, economice, sociale și de mediu” (art. 24). Începând cu anul 1993, în cadrul Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite a fost promovat conceptul de securitate umană, accentuându-se necesitatea lărgirii conceptului de securitate de la un „accent exclusiv asupra securității naționale la unul mai mare asupra securității oamenilor, de la securitate prin înarmare la securitate prin dezvoltare umană, de la securitate teritorială la alimentație, șomaj și securitatea mediului” (*Human Development Report*, 1993). S-a ajuns practic ca, în prezent, majoritatea largă a strategiilor și politicilor de securitate, indiferent de

nivel, să plece de la o accepțiune extinsă asupra conceptului de securitate. La acest proces de schimbare a interpretării securității a contribuit, fără îndoială, și dinamica fenomenelor asociate globalizării, de la cele de tip transfrontalier la cele din sfera tehnologică, care au alterat spectrul amenințărilor, riscurilor, provocărilor și vulnerabilităților în materie de securitate. Paradoxal, amplificarea preocupărilor din domeniu nu a contribuit și la clarificarea conceptuală: securitatea a rămas același „simbol ambiguu” (Wolfers, 1952) sau „concept contestat” (Buzan, 1983). Din contră, s-a ajuns ca, de la o percepție restrânsă asupra securității, așa cum era a „tradiționaliștilor”, să se ajungă la una gonflată, în condițiile în care o serie întreagă de problematici sunt „securizate”. Or, un exces de securizare relativizează și produce aceeași confuzie ca o neglijare sau limitare: când totul ține de securitate, nimic nu mai este securitate. De altfel, chiar autorii teoriei securizării au promovat ideea „desecurizării”, pentru a evita aglomerarea politicilor în sfera excepțională a securității și reîncadrarea lor în cadrul politic normal (Buzan *et al*, 1998: 29).

În acest context conceptual și empiric, rolul unei strategii de securitate națională este crucial, pentru că are în vedere: analizarea, pe cât posibil de obiectivă și de corectă, a mediului de securitate, definirea limpede și concisă a conceptului de securitate și racordarea sa la spectrul de amenințări, păstrarea unui echilibru delicat între domeniile incluse în și cele excluse din sfera securității, specificarea obiectelor prioritare de referință (securitatea cui) și a domeniilor securității, iar criteriul decisiv constă în capacitatea de a trece de la domeniul politic la cel strategic și, nu în cele din urmă, de a transpune conceptul de securitate în plan operațional.

În programul prezidențial al actualului președinte al României, Klaus Iohannis, se specifică faptul că va fi promovat „conceptul de securitate națională extinsă, care să cuprindă următoarele domenii: apărarea, securitatea socială, securitatea educațională, securitatea alimentară, securitatea economică, securitatea energetică, securitatea mediului, securitatea financiară, securitatea infrastructurilor critice” (Iohannis, 2014: 36).

Securitatea și apărarea

Domeniul apărării constituie nucleul „hard” al securității naționale. În fond, de la sectorul militar este extinsă securitatea către alte domenii, militarizarea conceptului de securitate, în sensul interpretării securității ca obiectiv al statului realizabil prin mijloace militare, avându-și originile la răscrucea secolelor XVII-XVIII (Rothschild, 1995: 61). Începând cu cel de-al Doilea Război Mondial și de-a lungul Războiului Rece, odată cu instalarea teoriilor realiste ca paradigmă

dominantă în domeniul relațiilor internaționale, apărarea a jucat un rol central în dezbaterile pe teme de securitate. De altfel, studiile de securitate au fost acaparate de preocupări intelectuale și politice concentrate în jurul științei și artei militare: „dacă forța militară era relevantă pentru o chestiune, atunci era considerată o problemă de securitate; dacă nu, atunci problema era expediată în categoria *low politics* – securitatea a devenit un drapel de fluturat, o etichetă de aplicat, dar nu un concept de utilizat” (Baldwin, 1997: 9). Mai mult, alte domenii din sfera politicilor *low* erau asociate securității numai în măsura în care implicau sau aveau relevanță pentru sectorul militar (Hough, 2004: 4). Tradiționaliștii argumentează că securitatea se referă la amenințările ce privesc „uzul și controlul forței militare”, iar studiul acestui domeniu se concentrează pe condițiile care favorizează utilizarea mijloacelor armate și modul în care acestea influențează comportamentul actorilor de pe scena internațională (deopotrivă statali sau nonstatali), în sensul politicilor și acțiunilor pe care le antamează pentru a preveni, a se pregăti sau a se angaja în război (Walt, 1991: 212). Genul acesta de reflecție de tip realist pleacă de la câteva premise fundamentale și anume că starea mediului internațional se caracterizează prin anarhie, iar principalii actori sunt reprezentați de state. În aceste condiții, supraviețuirea statelor devine epicentrul securității naționale, fundamentul pe care rezidă orice alte interese de genul „profitului sau puterii” (Waltz, 1979: 126).

Amenințările militare vizează toate componentele statului, atât „baza fizică”, ce poate fi „deteriorată, deformată sau dezmembrată” prin „distorsionarea sau distrugerea instituțiilor și prin reprimarea, subminarea sau anihilarea ideii de stat”, cât și „straturile de interese sociale și individuale”, pe care este întemeiat statul ca „entitate și idee socială” (Buzan, 1983: 75). Acțiunile militare ostile pot distruge realități politice, economice, sociale și culturale, realizări seculare umane, motiv pentru care se situează ca înaltă prioritate pe lista preocupărilor de securitate, dar acestea nu se rezumă doar la variante extreme ca invazia sau ocupația, ci și la unele moderate, care doar alterează integritatea teritorială, instituțiile, ideologia și politicile regimului de guvernare: plaja este atât de variată încât la un capăt se află lovitura nucleară, iar, la celălalt, hărțuirea unor vase de pescuit (Buzan, 1983: 76). Caracteristica esențială se referă însă la utilizarea forței militare sau la amenințarea cu utilizarea acesteia, ceea ce face ca amenințările de acest gen să depășească sfera interacțiunilor normale de ordin politic, social și economic; acesta este și motivul care explică accentul disproporționat plasat pe securitatea militară „chiar și atunci când amenințări din alte sectoare par să reprezinte un pericol mai mare și imediat” (Buzan, 1983: 75).

Această componentă „hard” a securității a fost mult complicată în era globală. Războaiele clasice interstatale au devenit excepție la o normă acum reprezentată de conflicte neconvenționale, asimetrice, care se poartă, mai degrabă, la nivel intrastatal sau transnațional și a căror natură este mult mai ambiguă (gherilă, insurgență, terorism etc.). În aceste condiții, componentele de bază ale securității militare – capacitățile militare, respectiv percepțiile reciproce cu privire la intențiile actorilor – au suferit transformări substanțiale. În primul rând, în condiții de incertitudine, amplificate și de apariția unor actori mult mai puțin definiți, intențiile sunt dificil de evaluat. Apoi, rolul forțelor de securitate a fost redefinit într-un sens mai larg care include, pe lângă instrumentul clasic militar, și comunitățile de intelligence sau forțele de aplicare a legii și asigurare a ordinii. Explicația se regăsește nu doar în transformarea în sine a amenințărilor militare, ci în conjugarea acestora cu amenințări și/sau riscuri din alte domenii care reclamă utilizarea puterii militare. Capacități militare sunt folosite, de exemplu, și pentru obiective politice precum asigurarea ordinii în zone de conflict sau state eșuate (în operațiuni de stabilizare și reconstrucție), pentru obiective economice, precum asigurarea culoarelor comerciale maritime (antipiraterie) sau protejarea gazoductelor, pentru obiective din domeniul securității umane (operațiuni umanitare) ori pentru prevenirea și combaterea criminalității organizate (trafic ilegal, proliferare a armelor de distrugere în masă). Așa cum s-au disipat frontierele dintre state, s-a estompat și granița dintre civil și militar, iar statele s-au întrecut în a gândi și proiecta soluții pentru a-și adapta organismele militare la noile dinamici de securitate. Eforturile de reflecție și planificare strategică din sectorul militar depășesc din ce în ce mai mult sfera misiunilor clasice de apărare a suveranității și integrității teritoriale, prin menținerea unui nivel al capacităților ofensive și defensive care să permită proiectarea forței militare în teatre de conflict îndepărtate, inclusiv în operațiuni în sprijinul păcii, și respectiv disuadarea amenințărilor militare.

Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite accentuează misiunea fundamentală de „a descuraja și a înfrânge amenințările militare, inclusiv atacurile balistice, cibernetice și teroriste”, pentru a-și proteja cetățenii și propriile interese, dar forțele militare americane sunt destinate și menținerii stabilității regionale, acordării de asistență umanitară și în cazul calamităților naturale. În acest scop, sunt prevăzute măsuri și investiții în domeniul cibernetic, spațial, de intelligence și recunoaștere (*The National Security Strategy*, 2015: 7-8).

În documentul de evaluare strategică a securității și apărării al Marii Britanii (*Strategic Defence and Security Review*) este subliniată „contribuția unică și vitală” a forțelor armate la asigurarea securității naționale într-un mediu internațional în care natura războiului este în

schimbare: „globalizarea a crescut probabilitatea apariției conflictelor în care sunt implicați actori non-statali sau state eșuate”, mai mult chiar conflictele interstatale suferă o metamorfoză în sensul utilizării unor „tactici asimetrice precum acțiuni economice, cibernetice și prin intermediul unor terți” care să substituie sau să suplimenteze acțiunile militare convenționale. Cu alte cuvinte, „diferențele dintre războaiele interstatale și conflictele neconvenționale se reduc dramatic”. Totodată, țintele preferate de entitățile ostile trec din spectrul militar în cel civil, autorii atacurilor încercând să influențeze nu doar teatrul de luptă, ci societatea în ansamblul ei într-un veritabil război informațional (*Strategic Defence and Security Review*, 2010: 16).

Cartea Albă a Apărării și Securității Naționale a Franței clasifică paleta de riscuri și amenințări în „amenințări asociate puterii” – augmentarea politicilor de putere ale Rusiei și Chinei, dublate de creșterea bugetelor militare, instabilitatea regională din Orientul Mijlociu; proliferarea armelor de distrugere în masă și atacurile cibernetice din partea unor actori statali; „riscuri asociate vulnerabilităților” – provenite din state eșuate care generează instabilitate; „amenințări și riscuri intensificate în contextul globalizării” – creșterea circulației bunurilor, mărfurilor și persoanelor, pirateria, terorismul, infrastructura cibernetică (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 2). În acest context, misiunile din domeniul apărării vizează protecția teritoriului național și a populației, descurajarea nucleară și intervenția forțelor armate în afara teritoriului național, iar apărarea își va asuma cinci funcții strategice: cunoaștere și anticipare, descurajare, protecție, prevenire și intervenție. Având în vedere dinamica mediului de securitate, modelul forțelor armate va fi proiectat pentru a întreprinde operațiuni coercitive împotriva actorilor statali, respectiv operațiuni de management al crizelor, îndeplinind criteriile precum: autonomia strategică, posibilitatea angajării în diferite tipuri de conflicte și crize, specializarea pentru noile tipuri de misiuni și constituirea unor forțe multirol capabile să fie desfășurate în mai multe tipuri de misiuni (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 4-5).

Strategia de Securitate Națională a Spaniei pornește de la aceeași premisă a schimbării naturii conflictelor armate în contextul globalizării, în sensul diminuării convenționalității lor și al creșterii ponderii conflictelor din statele eșuate, activităților ilegale ale actorilor statali și nonstatali, conflictelor interetnice și competiției pentru resurse naturale. Mai mult, noul tip de conflicte poate amplifica alte riscuri și amenințări ca traficul ilegal, iar spațiul și zona *cyber* s-au conturat ca posibile teatre de luptă. În acest context, capacitățile militare trebuie să fie credibile și eficace pentru apărarea țării, dar și pentru a participa la gestionarea crizelor și conflictelor din alte teatre,

asumându-și misiuni în sprijinul păcii și de natură civilă (*The National Security Strategy of Spain*, 2013: 24). Adaptarea forțelor armate la noul context strategic presupune, pe lângă aspecte structurale și operaționale, și promovarea culturii apărării, respectiv dezvoltarea industriei de apărare (*The National Security Strategy of Spain*, 2013: 40).

Strategia de Securitate a Cehiei (2011) și Strategia de Securitate Națională a Ungariei (2012) pleacă de la o evaluare similară a impactului globalizării asupra mediului de securitate care face ca, deși asupra teritoriului național să existe un risc minim de atac militar, riscuri asimetrice din teatre distante, aflate în arealuri instabile și țări disfuncționale să se poată perpetua cu repeziciune în Europa Centrală, prin intermediul tehnologiilor și din cauza caracterului transnațional (*The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 8; *The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 4). Ambele state subliniază aderarea la principiul securității colective și pledează pentru o integrare a capacităților militare cu cele civile pentru a face față unei game variate de riscuri și amenințări (*The Security Strategy of the Czech Republic* 2011: 13-14; *The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 5).

Securitatea socială

Dimensiunea socială a securității naționale, a nu se confunda cu cea societală, este dificil de diferențiat de celelalte dimensiuni, mai ales datorită interdependenței pe care o manifestă în legătură cu economicul și politicul. Este un exemplu elocvent pentru țesătura interdimensională pe care o prezintă securitatea națională (Buzan, 1991: 433). Ambiguitatea se manifestă inclusiv în planul politic, unde nu a fost clarificat cu exactitate ceea ce „semnifică socialul în contrast cu economicul și politicul sau, cu alte cuvinte, care probleme și fenomene sociale sunt efectiv relevante în sfera politicii sociale și de ce” (Kaufmann, 2013: 97).

Dimensiunea socială a fost implicit asociată securității în plan internațional, atunci când Tratatul de la Versailles specifica necesitatea „întemeierii păcii universale pe dreptatea socială”, deoarece nedreptatea, privațiunile și sărăcia de pe piața muncii pot provoca o așa stare de nemulțumire încât să pună în pericol armonia socială. De asemenea, erau stipulate condiții sociale care necesitau o soluționare urgentă: reglementarea zilei de lucru, prevenirea șomajului, salarizarea adecvată, asigurarea medicală, respectarea drepturilor femeilor și minorilor, protejarea imigranților, recunoașterea dreptului de asociere (*The Treaty of Versailles*, 1919: XIII Part). Înființarea Organizației Mondiale a Muncii în același an și preluarea ștafetei în domeniul susținerii politicilor

sociale de la Liga Națiunilor la Organizația Națiunilor Unite (ONU), prin includerea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), a constituit un proces notabil prin care principii de politică și securitate socială au fost promovate de sus în jos în statele membre și, mai apoi, relativ uniformizate în jurul unor standarde sociale.

Securitatea socială a devenit, ulterior, o preocupare centrală a politicii sociale (Kaufmann, 2013: 108), ca termen programatic asociat „dreptății sociale” (Kaufmann, 2013: 98), constituindu-se sistemic drept modalități politice de susținere și implementare ale asigurărilor de șomaj, medicale și ale pensiilor (Welfens, 2013: VII). Elementele securității sociale au fost considerate factori catalizatori ai „dinamicilor de productivitate și inovare pe termen lung”, contribuind, totodată, prin standarde medicale și de remunerare, la siguranța muncii (Welfens, 2013: X). De menționat și tendința statelor dezvoltate, mai degrabă, de a facilita decât a furniza securitate socială (“enabling versus providing states”), prin măsuri directe și indirecte de politici sociale, inclusiv de ordin economic și educațional (Kaufmann, 2013: 17). Deși impactul globalizării în plan social se află în centrul dezbaterilor din domeniu, datorită unei duble influențări, deopotrivă negative și pozitive, a pieței muncii, fenomenele globale au stimulat adoptarea unor ample programe de reformă socială (Welfens, 2013: 119). Sistemele de securitate socială au fost adaptate pentru a răspunde provocărilor reprezentate de imigrație și mobilitatea sporită de pe piața muncii, precum și procesului de îmbătrânire a populației din statele dezvoltate, ce ar putea pune presiune pe bugete care trebuie să suporte fonduri de pensii în creștere. Riscul ca globalizarea economică să conducă la micșorarea standardelor sociale în Nord este prezent, dar ar putea fi compensat prin creșterea acestora în Sud (Welfens, 2013: 116).

Securitatea socială nu este tratată explicit în Strategia de Securitate Europeană, dar evaluarea riscurilor și amenințărilor surprinde impactul acestora în plan social (*European Security Strategy. A secure Europe in a better world*, 2003: 4-5). Totodată, este amintită componenta socială a principiilor bune guvernări, care ar trebui exportate în vecinătatea UE în procesul de reconstrucție și stabilizare (*European Security Strategy. A secure Europe in a better world*, 2003: 7-8).

În cadrul ONU, problematica socială este tratată, mai degrabă, ca parte a securității umane, Raportul asupra dezvoltării umane specificând că „securitatea umană are două aspecte. Mai întâi, înseamnă siguranță față de amenințări cronice ca foametea, bolile și oprimarea. În al doilea rând, se referă la protecția față de distrugerii bruște și dureroase în viața de zi cu zi – fie că este vorba de locuințe, locul de muncă sau comunități” (*Human Development Report*, 1993: 23). În terminologia

onusiană, „securitatea umană este o securitate integrată, sustenabilă, cuprinzătoare în fața fricii, conflictului, ignoranței, sărăciei, privațiunilor sociale și culturale și a foamei” (van Ginkel, Newman, 2000: 79).

Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite nu specifică dimensiunea securității sociale, dar aceasta se poate datora și semnificației restrânse pe care o are sintagma de securitate socială în terminologia americană. În schimb, prezervarea sistemului de securitate socială apare ca imperativ în Franța (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 28), iar, în Marea Britanie, se apreciază că tendințele sociale și demografice vor modela viitorul, în sensul în care „infrastructura slabă, excluderea politică și șomajul, combinate cu presiunile demografice și în materie de resurse, cauzate parțial și de urbanizare, pot crește riscul de instabilitate și conflict” (*Strategic Defence and Security Review*, 2010: 17). Spania nu abordează distinct dimensiunea socială a securității, dar o plasează în corelație cu securitatea economică și precizează impactul unor riscuri în sfera socială a securității naționale (2013: 28-32). Totodată, își propune ca obiectiv promovarea dezvoltării și coeziunii sociale în bazinul mediteranean pentru asigurarea stabilității regionale (*The National Security Strategy of Spain*, 2013: 14). În Cehia, socialul este considerat un nivel al „sistemului extins de securitate națională” (*The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 22), fără a fi detaliat. În contrast, Ungaria nu doar că specifică dimensiunea socială a securității (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 4), dar evaluează și impactul unor riscuri și amenințări în plan social (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 16-18) și tratează problematica sociodemografică prin prisma diminuării sărăciei și marginalizării sociale, respectiv a adresării scăderii cantitative a populației care afectează stabilitatea și sustenabilitatea întregii societăți (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 19).

Securitatea educațională

Dimensiunea educațională a securității se conturează pe baza premisei că resursa umană este critică pentru bunăstarea și securitatea națiunii. Un eventual eșec educațional ar afecta securitatea națională prin prisma dificultății de ocupare a pieței de muncă, în ciuda șomajului și a problemelor de încadrare a funcțiilor din sistemul de securitate națională (Klein *et al*, 2010: 4). Mai mult, dincolo de lipsa de calificări și competențe, un nivel scăzut de educație este corelat cu starea fizică, de sănătate, a indivizilor și cu ponderea infrafracționalității din rândurile lor (Klein *et al*, 2010: 4). În

acest context, educația devine vitală pentru asigurarea securității naționale: „știința, tehnologia și limbile străine, precum și competențele de soluționare a problemelor și cultura civică, sunt esențiale”, iar reforme structurale care să vizeze îmbunătățirea unei oferte educaționale utile, competitive, inovative și echitabile” sunt absolut necesare (Klein *et al*, 2010: 5). Pregătirea elevilor și a studenților pentru societatea și economia cunoașterii din era globală este critică, iar din această perspectivă performanța sistemului educațional asupra competitivității și inovării în domeniul economic, precum și asupra încadrării în instituțiile din sectorul de securitate națională are un impact covârșitor asupra securității naționale (Klein *et al*, 2010: XIII).

Educația este, de asemenea, esențială pentru menținerea ritmului dezvoltării și a stabilității sociale: „în era globalizării, caracterizată printr-un acces la fonduri masive de informații, funcțiile principale ale educației nu se limitează la predarea unui set rigid și învechit de cunoștințe. Educația este acum un proces dinamic a cărui țintă este de a ajuta umanitatea să cultive noi principii care să o ajute să se adapteze la lumea contemporană [...] ceea ce va conduce la un impact major asupra păcii și stabilității” (Yonggen, 2001: 8). Mai mult, educația poate contribui chiar la „crearea unui concept de securitate care se potrivește erei globale [...] axat nu doar pe securitatea propriului teritoriu, ci pe securitatea și stabilitatea întregii lumi” (Yonggen, 2001: 8). Cooperarea pe teme de securitate, indivizibilitatea securității sunt principii care pot fi cultivate, prin educație, la nivelul conștiinței colective. În acest sens pot fi identificate două niveluri: unul public, în care se formează susținerea publicului larg pentru politicile de securitate, și un altul al elitelor, unde sunt inoculate arta și știința elaborării deciziilor, inclusiv dintr-o perspectivă etică, nu doar cea a performanței (Yonggen, 2001: 9). Educația aduce, așadar, valoare adăugată strategiilor și politicilor de securitate, prin promovarea culturii de securitate.

Dimensiunea educațională mai poate fi tratată ca parte a securității umane, constituindu-se chiar ca element de cuantificare a gradului de asigurare a acesteia: „veniturile, sănătatea, educația, libertatea politică și democrația ar putea reprezenta un set de domenii pentru măsurarea securității umane” (King, Murray, 2002: 13), „aspectul cantitativ [n. trad., al securității umane] se referă la suficiența materială, iar asigurarea securității umane trebuie să aibă, în esența sa, satisfacerea unor nevoi materiale fundamentale [...] precum alimentația, adăpostul, educația și sănătatea, esențiale pentru supraviețuirea ființelor umane” (Thomas, 2000: 6).

Statele Unite nu tratează educația ca dimensiune securitară distinctă, dar o consideră esențială pentru asigurarea prosperității (*The National Security Strategy*, 2015: 15-17). Marea

Britanie o abordează dintr-o perspectivă distinctă, plasând securitatea ca precondiție pentru prosperitate, educație, comerț, industrie (*Strategic Defence and Security Review*, 2010: 22). Nici în Franța nu este conturată educația ca sector de securitate națională, dar este vizibilă o preocupare sporită pentru racordarea sistemului educațional militar la cel civil, în vederea asigurării unei resurse umane calificate corespunzător (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 111-118). Ungaria și Cehia nu delimitează educația ca sferă a securității naționale, dar pun accent pe importanța educației în promovarea culturii de securitate (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 17; *The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 18).

Securitatea alimentară

Primele abordări ale conceptului de *securitate alimentară* au apărut după cel de-al Doilea Război Mondial, în cadrul dezbaterilor Organizației pentru Agricultură și Alimentație (FAO), desfășurate la Roma, în anul 1963. Evoluția continuă a conceptului de „*securitate alimentară*” până la operaționalizarea acestuia în cadrul politicilor publice naționale a reflectat recunoașterea de către factorii decidenți a complexității aspectelor tehnice și politice conexe. Definițiile *securității alimentare* existente în literatura de specialitate între anii 1974 și 1996, împreună cu cele existente în documentele oficiale ale FAO și Băncii Mondiale de la mijlocul anilor '80, evidențiază evoluția gândirii privind securitatea alimentară. Aceste definiții constituie, de asemenea, indicatoare relevante pentru analizele politice, care au reformat înțelegerea securității alimentare ca o problemă de responsabilitate națională și internațională. Cea mai uzitată definiție a „*securității alimentare*” este cea rezultată în urma procesului de consultare a liderilor prezenți la World Food Summit (WFS) din noiembrie 1996. Astfel, FAO adoptă o definiție mult mai complexă: „*securitatea alimentară la nivel individual, național, regional și global se obține când toți oamenii, în orice moment, au acces fizic și economic la alimente suficiente, sigure și nutritive care să răspundă nevoilor și preferințelor lor nutriționale alimentare pentru a duce o viață activă și sănătoasă*”. Conform definiției, soluționarea eficientă a problemei alimentare la toate nivelurile – individual, familial, național, regional, global – presupune ca demers inițial analiza semnificațiilor și interconexiunilor dintre conceptele care stau la baza realităților practice legate de sfera securității alimentare, alimentației și nutriției, în vederea elaborării unor instrumente și politici organizaționale utilizate pentru preîntâmpinarea riscurilor, amenințărilor sau vulnerabilităților și contracararea

eventualelor crize alimentare survenite în domeniul garantării accesului la hrană al indivizilor și colectivităților umane. Siguranța alimentară este o componentă importantă a securității alimentare, devenind o preocupare majoră globală. La nivelul ansamblului filierei agroalimentare, problematica siguranței alimentare presupune o abordare complexă și actuală. Tradițional, aspectele ce vizează siguranța alimentară sunt analizate la nivelul etapelor intermediare ale filierei agroalimentare și, într-o măsură mai redusă, în etapele inițiale sau finale, însă cercetarea anumitor maladii manifestate în sectorul zootehnic a demonstrat necesitatea identificării cauzelor de la originile filierei alimentare, respectiv în etapele inițiale ale acesteia, dar și o strictă verificare pe tot circuitul pe care îl parcurge un produs alimentar până ajunge la consumatorul final. Problema siguranței alimentare capătă noi valențe pe fondul manifestării fenomenului globalizării, în condițiile dezvoltării fără precedent a comerțului cu produse agroalimentare. Astfel, securitatea și siguranța alimentară implică disponibilitatea alimentelor, accesul la acestea, precum și calitatea alimentelor.

Problema alimentară la nivel mondial se caracterizează prin decalaje cantitative și calitative marcante între țări și grupuri de țări, dar și în interiorul aceleiași țări, pe fondul discrepantei dintre resursele alimentare și necesități, dintre cererea nominală și cererea solvabilă. Răspândirea geografică și temporală a lanțului alimentar privind producția, procesarea și consumul amplifică posibilitatea apariției vulnerabilităților. Ingrediente variate ale produselor alimentare sunt produse, procesate și consumate în diferite locații ale globului, de aceea evenimentele de securitate alimentară, din orice punct al întregului lanț, au un impact local limitat, dar pot afecta piețe multiple, globale, în modele ce ar putea fi întâmplătoare, aleatorii sau sistematice. Armonizarea politicilor de siguranță alimentară, în general, precum și definirea unor parametri comuni pentru aplicarea unor măsuri de prevenție și urgență reprezintă o provocare importantă. Amenințările la adresa siguranței alimentare trebuie să fie anticipate și abordate înainte să devină o problemă extinsă.

Dezvoltarea sistemelor de prevenire a riscurilor la adresa securității alimentare și de răspuns la situații de urgență privind securitatea alimentară constituie o prioritate majoră la nivelul tuturor statelor. Percepția severității efectelor crizelor alimentare, precum și capacitatea de a le gestiona și preveni diferă de la o țară la alta. O serioasă criză alimentară dintr-o anumită țară poate fi considerată o situație de rutină într-o țară cu un sistem mult mai bine dezvoltat. La nivel mondial, sectorul agroalimentar este direct influențat de o serie de factori a căror combinație poate periclita evoluția, până acum ascendentă, a societății umane. Consumul irațional de resurse, schimbările climatice, globalizarea, instabilitatea prețurilor din sectorul energetic și, mai ales, managementul

defectuos al riscurilor asociate acestor fenomene pot determina apariția unor crize pentru care mai mult de o cincime din omenire nu este pregătită. În ultimii ani, fenomenele foametei și malnutriției s-au accentuat. Schimbările climatice, diminuarea resurselor hidrologice, utilizarea extensivă a cerealelor la producția de biocombustibili și trendul ascendent al populației se mențin drept vulnerabilități principale în ceea ce privește asigurarea necesarului de cereale la scară globală. Fluctuația prețurilor la alimente favorizează inflația în statele cu venituri reduse, având ca rezultat amplificarea sărăciei, respectiv instabilitatea politică în statele în curs de dezvoltare. Modificarea abordărilor actuale de reducere a foametei implică eforturi enorme și o conducere politică și științifică comprehensivă. Sarcina de bază a economiei mondiale pe componenta de alimentație constă în furnizarea, fără a distruge mediul înconjurător, a accesului economic la alimentație suficientă pentru generațiile actuale și viitoare, care depinde, în mod direct, de nivelul de sărăcie a populației. Lipsa securității alimentare poate genera, pe plan intern, convulsii și tensiuni sociale, afectează starea de sănătate fizică și psihică a populației, poate crea stări de instabilitate economică și politică, iar, pe plan extern, poate genera presiuni diplomatice, economice și politice din partea unor forțe care au ca efect deteriorarea securității naționale.

La nivelul Uniunii Europene se promovează un model de agricultură ecologică și durabilă, adaptată realităților din statele membre și piețelor acestora și care să poată asigura disponibilitatea și accesibilitatea alimentelor, precum și o calitate corespunzătoare din punct de vedere nutritiv a acestora. Prin intermediul unei politici agricole coerente sunt facilitate fluxurile comerciale de la zonele excedentare la zonele cu deficit, precum și cercetarea în domeniu cu implicații asupra calității și productivității produselor agroalimentare. Agricultură românească este încă dependentă de condițiile meteorologice și de alocările de la bugetul național. Fărămișarea parcelelor, dotările tehnologice insuficiente sau depășite, lipsa performanțelor în domeniul cercetare – dezvoltare – inovare, problemele nerezolvate din domeniul siguranței alimentare și a zoonozelor constituie vulnerabilități privind securitatea alimentară, la acestea adăugându-se dezorganizarea segmentelor de pe filiera de produse și dificultățile fermierilor de a se asocia și de a-și stabili și promova poziții și obiective comune. La nivel național, problemele economice și-au pus amprenta asupra destructurării agriculturii care, în prezent, nu poate răspunde necesarului de consum al populației și nici cerințelor de calitate, iar structura de producție se caracterizează prin puternice dezechilibre între sectoare și ramuri, precum și între ramuri și tipuri de culturi. Conștientizarea la nivelul factorilor de decizie guvernamentali a importanței asigurării unui nivel ridicat de securitate și

siguranță alimentară reprezintă o primă condiție necesară pentru direcționarea investițiilor publice și private spre agricultură, sector strategic al economiei naționale, cu implicații directe asupra realizării securității naționale.

Securitatea economică

Conceptul de securitate economică a câștigat importanță odată cu schimbarea structurală a sistemului relațiilor internaționale prin creșterea ponderii aspectelor economice luate în considerare în stabilirea priorităților de dezvoltare și cooperare. În perioada postbelică, ideea de securitate economică a căpătat un loc ferm pe agenda politică. Discuția privind redefinirea și extinderea sferei securității a apărut ca urmare a conștientizării noilor amenințări care depășeau cadrul strict militar specific Războiului Rece. Noua abordare a constat în mutarea accentului de pe securitatea statului (securitatea națională) spre un cadru mai larg privind securitatea oamenilor, fie ca indivizi, fie ca o colectivitate globală sau internațională (abordare transnaționalizată). Această abordare a luat în considerare diferite dimensiuni: bunăstarea economică, problemele ecologice, identitatea culturală, precum și drepturile politice devenite vitale într-o măsură mai mare decât cea militară. Diferite școli de gândire au adus propriile definiții pentru a explica legătura dintre economie și problemele de securitate. Școala de la Copenhaga s-a impus în sfera studiilor de securitate, în primul rând prin extinderea securității către sectoarele politic, economic, social și ecologic, fiecare dintre acestea fiind definit prin raportarea la anumite tipuri de amenințări. Amenințările economice sunt, conform lui Barry Buzan, „cele mai înșelătoare și mai dificil de dominat din cadrul securității internaționale. Punctul unde spectrul amenințărilor economice se transformă, în mod legitim, într-o chestiune de securitate națională este extrem de dificil de stabilit și constituie o chestiune politică în cel mai înalt grad.” (1983: 138) Atunci când consecințele amenințării economice se propagă dincolo de sfera economică, intrând în sfera militară sau politică, pot apărea o serie de aspecte care privesc securitatea națională datorită legăturilor existente între capacitățile economice și cele militare, între economie și puterea statului raportată la situația existentă în sistemul internațional, precum și între evoluțiile economice și stabilitatea sociopolitică a unui stat. Dimensiunea economică a securității are un impact direct asupra modalității de funcționare a sistemelor sociale și politice ale unui stat, a alianțelor și coalițiilor de state și chiar și a organizațiilor și organismelor naționale și internaționale. Dimensiunea economică a securității este una de tip sinergic, întrucât coagulează toate celelalte dimensiuni – umane, culturale, sociale, informaționale și militare.

Problemele de securitate economică se referă la accesul la resurse naturale, sisteme de finanțare și piețe de desfacere, necesare susținerii unui nivel acceptabil de bunăstare a unui stat cu impact direct asupra puterii acestuia. Odată cu prăbușirea economiilor centralizate, forțele care acționează în cadrul pieței libere constituie principalele mecanisme generatoare de practici economice solide. Securitatea economică a început să devină o preocupare constantă a guvernelor naționale atunci când efectele dezechilibrelor economice au fost atât de ample și greu de cuantificat încât a fost grav afectată însăși structura socială și politică a societății. Securitatea economică este o consecință a modului de înțelegere a relației dintre percepția factorilor de decizie politică și realitatea generată de acțiunea forțelor pieței. Această relație este direct influențată de prioritatea acordată intereselor statelor, necesității menținerii unui sistem concurențial în piață, precum și de interesele actorilor economici privați care pot intra în contradicție cu cele de securitate națională. Încercările de a securiza problemele economice sunt, în esență, o parte a dezbaterii politico-ideologice în cadrul economiei politice internaționale, fiind o modalitate de a lua poziții economice, ce decurg din raționamente care au în prim-plan nevoia statului de a-și apăra interesele de securitate națională. Dacă însă modalitatea de transpunere a acestor interese de securitate în cadrul unor reglementări sau acțiuni nu este strict monitorizată prin raportare la necesitățile menținerii unei economii de piață funcționale, există riscul derapajului spre o abordare naționalistă, și în anumite cazuri, autarhică, care să determine o imixtiune prea mare a statului, generându-se astfel o nouă categorie de probleme economice.

Globalizarea contemporană a determinat sporirea interdependenței economice a țărilor din întreaga lume prin creșterea volumului și varietății tranzacțiilor de bunuri și servicii, a fluxurilor de capital și forței de muncă, integrarea piețelor financiare internaționale, dezvoltarea unor corporații transnaționale și dominația lor crescândă asupra economiilor naționale, dar și o difuziune mai largă a tehnologiei. Globalizarea devine un factor determinant în conturarea abordărilor privind securitatea economică, datorită creșterii interdependențelor dintre economiile naționale, cu impact direct asupra propagării riscurilor determinate de dezechilibrele macroeconomice. Crizele financiare și economice succesive au stimulat interesul factorilor de decizie politică de la nivel național în crearea unor mecanisme eficiente și eficace de asigurare a securității economice. Globalizarea a determinat noi abordări ale securității economice centrate pe două tipuri de amenințări propagate dincolo de granițele naționale: amplificarea traficului ilegal tot mai dificil de controlat și care generează tranzacții economice ilegale (aducătoare de venituri organizațiilor teroriste și de

criminalitate organizată) și propagarea șocurilor economice (în special la nivelul piețelor de capital și a sectorului financiar-bancar) care pot submina creșterea economică, adânci inegalitățile sociale și afecta stabilitatea politică. Capacitatea unui stat de a diminua a primului tip de amenințări depinde de crearea unor mecanisme eficiente de identificare, monitorizare și control a traficului transfrontalier, în colaborare cu organizațiile de la nivel regional și internațional cu atribuții în domeniu. Amplitudinea efectelor propagării șocurilor economice depinde de robustețea mecanismelor interne de autoreglare a economiilor naționale, precum și de capacitatea statului de a compensa anumite dezechilibre din sectorul financiar-bancar prin injecții de capital. Securitatea economică a unui stat este diminuată atunci când aceste amenințări se materializează, efectele sunt persistente și afectează structural funcționarea economiei, iar costurile aferente înlăturării acestor efecte depășesc posibilitățile financiare ale statului respectiv.

În analizarea relației dintre globalizare și securitate economică este important să se evite supradimensionarea noțiunii de securitate economică prin includerea tuturor categoriilor de riscuri de sorginte economică, care ar putea complica procesul de elaborare a politicilor de securitate economică națională. Evoluțiile economice pe plan internațional către o economie mondială globalizată, bazată pe interdependențe și abordarea economică protecționistă la nivel național, impun o conceptualizare mai atentă a termenului de securitate economică, evitând, în același timp, o definiție limitată specifică unui stat, având la bază particularitățile economice ale acestuia. Luând în considerare aceste elemente, securitatea economică cuprinde două componente (Liew, 2000: 193): o componentă micro, centrată pe individ ca referent al securității, ce converge cu noțiunea de securitate umană, axată pe asigurarea unui venit corespunzător pentru fiecare persoană, necesar acoperii necesităților umane de bază și o componentă macro, axată pe asigurarea funcționării corespunzătoare a mecanismelor de piață în scopul garantării creșterii economice și bunăstării societății. La nivelul Uniunii Europene, procesul de extindere a determinat apariția unor noi provocări la adresa securității economice a statelor membre. Constituirea unei piețe unice, adoptarea monedei euro de către unele state membre, extinderea spațiului Schengen au determinat apariția unor dezechilibre macroeconomice cu consecințe asupra stabilității sectorului financiar-bancar, productivității economice, capacității de protecție a sistemului de asistență socială și ratei șomajului. Asigurarea securității economice devine un obiectiv major al strategiilor de securitate națională, depinzând de structura economiei naționale și interdependențele acesteia la nivel internațional, accentuate de adâncirea procesului de globalizare, contextul geopolitic regional și global, precum și modelul de organizare socială.

Securitatea energetică

Conceptul de *securitate energetică* a intrat pe agenda liderilor politico-militari ai statelor din spațiul euroatlantic, în perioada Războiului Rece, după primul „șoc al petrolului” (1970). În aceste condiții, securitatea energetică a devenit un concept menit să definească, să apere și să promoveze valorile, interesele și necesitățile din acest domeniu cu impact asupra securității naționale, prin reducerea efectelor dependenței de resursele energetice externe. În anii '80 și '90, interesul academic în domeniul securității energetice a scăzut ca urmare a stabilizării prețurilor petrolului și diminuării amenințării cu instituirea unor embargouri pe considerente politice. În primul deceniu al secolului XXI, datorită schimbărilor profunde produse în planul securității internaționale, majoritatea statelor naționale democratice și-au reconsiderat doctrinele, politicile, strategiile și legislațiile în materie de securitate energetică. Problematika asigurării securității energetice a reapărut în anii 2000, fiind determinată de creșterea cererii de resurse energetice din Asia, de întreruperile aprovizionării cu gaze a unor state din Europa, precum și de accentuarea presiunilor pentru promovarea energiilor alternative (Yergin, 2006: 69-82; Hughes, Lipsy, 2013: 449-469; Hancock, Vivoda, 2014: 206-216). Adicional, securitatea energetică este, în prezent, strâns legată de alte probleme de politică energetică, cum ar fi asigurarea accesului echitabil la noile tehnologii de producere a energiei și mecanismele de atenuare a efectelor schimbărilor climatice (Goldthau, 2011: 213-217). Astfel, securitatea energetică devine una dintre prioritățile politicii energetice. Literatura de specialitate definește securitatea energetică drept securitatea surselor energetice; securizarea traseelor energetice; identificarea unor trasee alternative de energie; identificarea unor surse alternative de energie; protecția mediului înconjurător.

În condițiile în care mediul de securitate se află într-o continuă remodelare și schimbare, identificarea soluțiilor la nivelul societății pentru asigurarea securității energetice reprezintă un proces continuu și complex, extins asupra unui spectru larg de domenii, relații și interdependențe destinat promovării intereselor și obiectivelor de securitate a statului, societății și cetățeanului. Așadar, în contextul actual al globalizării și al manifestării unor amenințări asimetrice la adresa securității naționale, securitatea energetică are un rol fundamental în cadrul studiilor de securitate. Analiza asupra acestui segment al securității globale a unui stat este îngreunată de metodologia de lucru care trebuie să țină cont de linia care diferențiază securitatea economică de conflictualitatea specifică negocierilor de interese din mediul de afaceri cu resurse energetice (în special cu petrol și gaze naturale), ori de legătura dintre politica bazată pe obținerea unei eficiențe maxime în afacerile

cu hidrocarburi și amenințările la adresa securității energetice a unui alt stat. Securitatea energetică trebuie să țină cont de provocările pe care le aduce cu sine procesul de globalizare, orice disfuncționalitate sau vulnerabilitate dintr-o parte a mapamondului afectând consumatorii din întreaga lume. Rapoartele științifice au concluzionat că alimentarea cu energie pe termen lung este potențial vulnerabilă din următoarele considerente: dependența crescândă față de importurile de energie într-un mediu dominat de conflicte și competiția pentru obținerea energiei; instabilitatea geopolitică a unor regiuni surse de hidrocarburi; lipsa investițiilor în rețelele de transport a petrolului și gazelor naturale; incertitudinile recente față de fiabilitatea rețelelor de energie electrică din cauza atenției reduse acordate capacităților de stocare și a interconexiunilor transfrontaliere minimale; dependența sporită de importuri și lipsa investițiilor în sectorul energetic; accentuarea problemelor de mediu din cauza schimbărilor climatice ce necesită implementarea unor măsuri care pot avea un impact nefavorabil asupra folosirii combustibililor fosili. Din cauza acestor condiții, este nevoie de dezvoltarea unor noi tehnologii de captare și stocare a carbonului, de producere a energiei nucleare și stocare a deșeurilor nucleare, precum și de producere a energiei din surse regenerabile. Inovația tehnologică devine fundamentală pentru reducerea vulnerabilităților sistemului energetic ale unui stat și pentru depășirea cu succes a efectelor unei potențiale crize energetice. Gradul de vulnerabilitate a sistemului energetic este o combinație a următorilor factori: variațiile cererii de energie; flexibilitatea la modificarea mixtului energetic; răspunsul rapid și adaptarea la creșterile prețurilor la energie; capacitatea de a asigura managementul unei întreruperi a alimentării cu energie. Securitatea alimentării cu energie trebuie adaptată pentru asigurarea unei funcționări adecvate a economiei, unei furnizări neîntrerupte a energiei, la prețuri accesibile, respectând, în același timp, normele de protecție a mediului. Securitatea alimentării cu energie nu trebuie să conducă la maximizarea capacității energetice sau să minimizeze dependența de importurile de energie, însă trebuie să aibă ca scop reducerea riscurilor la care ar conduce o astfel de dependență. Toate acestea determină actorii cu interese în domeniul energetic să adopte strategii în vederea atingerii acestor obiective.

Securitatea energetică este o componentă vitală a oricărei strategii de securitate națională. Europa rămâne vulnerabilă la șocurile din domeniul aprovizionării cu energie, astfel că noua Strategie europeană a securității energetice stabilește o serie de măsuri concrete de consolidare a rezilienței Europei și de reducere a dependenței sale de importurile de energie, în condițiile în care UE importă în medie 53% din energia pe care o consumă. Principala vulnerabilitate în materie de

securitate a aprovizionării cu energie este dependența puternică de un furnizor extern unic, în special în domeniul aprovizionării cu gaze naturale. Factura energetică externă a UE reprezintă peste un miliard de euro pe zi (UE importă țiței și produse petroliere în valoare de peste 300 de miliarde de euro anual, din care o treime din Federația Rusă). Securitatea energetică a UE trebuie privită și în contextul sporirii cererii de energie la nivel mondial, care este prevăzută să crească cu 27% până în anul 2030, cu schimbări importante ale aprovizionării cu energie și ale fluxurilor comerciale. În proiectul Strategiei energetice 2015-2035, România și-a asumat următoarele obiective: securitatea aprovizionării cu energie și asigurarea dezvoltării economico-sociale, în contextul unei viitoare cereri de energie în creștere; asigurarea competitivității economice prin menținerea unui preț suportabil la consumatorii finali; protecția mediului prin limitarea efectelor schimbărilor climatice. Pentru acestea, România trebuie să pună în operare capacități energetice noi, competitive, care să utilizeze tehnologii curate, pentru acoperirea deficitului de capacitate apreciat că va apărea după anul 2015, cu tendințe clare de adâncire în perioada 2020-2025 și având în vedere atingerea obiectivelor ambițioase de decarbonizare la nivel european și de reducere cu 40% a emisiilor de gaze cu efect de seră până în anul 2030. Astfel, apare necesitatea implementării unor mecanisme-suport care să faciliteze realizarea unor investiții importante în infrastructura energetică de producere și transport, bazate pe principiile pieței libere de energie și cu respectarea reglementărilor europene privind transparența, competiția și ajutorul de stat.

Cheia îmbunătățirii securității energetice a Uniunii Europene constă într-o abordare comprehensivă pentru crearea unei piețe interne funcționale și o mai bună cooperare la nivel regional și european, în special în privința dezvoltării coordonate a unor rețele de transport de petrol, gaze naturale și energie electrică. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a se asigura o corelare mai puternică între obiectivele strategiei europene a securității energetice și politica externă și de securitate a Uniunii Europene, inclusiv prin realizarea unei abordări unitare (la nivelul blocului comunitar) în relațiile contractuale cu furnizorii externi (în special cei din domeniul gazelor naturale). La nivel național, asigurarea securității energetice, prioritară în cadrul politicii energetice a României, are în vedere, în principal, reducerea dependenței energetice de Federația Rusă prin realizarea unui mix energetic diversificat, echilibrat (inclusiv prin exploatarea preconizatei rezerve de hidrocarburi din platoul continental al Mării Negre), precum și prin utilizarea unor tehnologii ce permit reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, producerea în condiții de eficiență sporită a energiei din surse regenerabile, precum și creșterea securității în producerea energiei

nucleare. Astfel, crearea unui climat stabil și predictibil în ceea ce privește cadrul de reglementare și realizarea unor strategii viabile privind utilizarea eficientă a resurselor energetice devin condiții esențiale pentru asigurarea securității energetice ca parte componentă a securității naționale.

Securitatea mediului

Reprezentanții mediului științific și politic au dezbătut utilitatea și ramificațiile corelării termenilor „mediu” și „securitate”, culminând cu conturarea conceptului de *securitatea mediului*. Acest concept, definit abia în secolul XX, își are originea încă din Antichitate, diferiți autori (Floyd și Matthew, 2013: 128) considerând că cele mai vechi abordări ale conceptului ar putea fi prezente în: *Războiul peloponezian* al lui Tucidide și *Republica* lui Platon, ce descriu interdependențele societăților de resursele naturale, fapt ce creează un dinamism incitant, dar și vulnerabilități ale securității acestor societăți. Anii '60 reprezintă momentul apariției primelor elemente fundamentale ale conceptului de „securitatea mediului”, izvorât din interesul acordat de societatea umană problemelor de mediu, pe fondul primelor mișcări ecologiste moderne. Perioada Războiului Rece a evidențiat elementele specifice dezvoltării societății umane la acel moment față de problemele de mediu: începutul suprapopulării, degradarea mediului și conflictele pentru resursele de mediu. Securitatea mediului a fost statuată și a devenit astfel o componentă fundamentală a securității statului-națiune. Apariția conceptului „securitatea mediului” și evoluția acestuia până la finalul erei Războiului Rece poartă amprenta unor elemente imuabile dar, în același timp, și caracteristici de căutări empirice, cercetări științifice și proiecții conceptuale precise ale unor personalități remarcabile din diverse domenii și sectoare specifice secolului XX. Astfel, integrarea aspectelor de mediu în aparatul securității naționale a oricărei națiuni poate fi văzută ca un exemplu al unei tranziții mai mari a problemelor de mediu de la „general” la „strategic” pentru consumatori, producători și societate (Allenby, Richards, 1994: 205). O altă perspectivă a dezvoltării conceptului de securitatea mediului o reprezintă relația causală dintre degradarea mediului și conflicte, care, de multe ori, pot deveni violente, aspecte semnalate de diverși autori (Myers, 1986: 251-257). Conflictele pot fi generate de accesul la resurse naturale epuizabile, precum apa, terenurile agricole, pășunile, pădurile, resursele marine, în special în ariile naturale protejate, cel mai probabil ca rezultat al limitării rezervelor (epuizarea sau degradarea resurselor naturale), creșterii nesustenabile a cererii (cauzată de presiunile populației sau creșterea consumului pe cap de locuitor, adesea asociate modelelor economice bazate pe export), inegalităților distributive sau al unei combinații între acești factori. În ultimii ani s-a manifestat un interes deosebit

pentru schimbarea climatică, ca potențială variabilă-cheie în înțelegerea securității și a conflictelor de la sfârșitul secolului XX (Matthew, 1995: 14-23). Barry Buzan (1991: 433) a subliniat că securitatea mediului se referă la întreținerea biosferei locale și planetare ca fiind sistemul-suport esențial de care depind toate activitățile umane. Literatura de specialitate (O'Brien, Leichenko, 2000: 221-232; Folke, 2006: 253-257) atrage atenția asupra faptului că oamenii vor resimți schimbările de mediu diferit, în funcție de modelele actuale și istorice ale alocării resurselor și de feedbackul complex inerent sistemelor om-mediu. Unele elemente-cheie ale discursului pe această temă includ impactul de mediu al globalizării accelerate, preocupările cu privire la creșterea populației, răspândirea bolilor și potențialul dezvoltării durabile.

Legătura dintre degradarea mediului și securitatea națională devine evidentă datorită caracterului esențial al protecției mediului ca suport pentru existența umană. Condițiile de mediu sunt inevitabil legate de sistemele social, politic și economic care pot prezenta incertitudini, de aceea redefinirea conceptelor de securitate trebuie să vizeze înțelegerea vulnerabilităților, a punctelor critice și metodelor de consolidare a rezistenței sistemelor de care civilizațiile – viețile noastre – depind. Aducând atingere stabilității statelor și fragilizând echilibrele regionale și internaționale, degradarea mediului a devenit un subiect de legitim interes în mediile academice și politice (Brauch, 2011: 93), iar amploarea tensiunilor geopolitice în jurul rarefacției resurselor naturale, modificările teritoriale și conflictele legate de suveranitate, slăbirea statelor fragile politic și creșterea exponențială a mișcărilor migratorii, impactul destabilizator al multiplicării evenimentelor climatice extreme s-au constituit într-un apel la mobilizarea și conștientizarea riscurilor și amenințărilor de mediu.

Cunoașterea riscurilor și amenințărilor de mediu în actualul context, precum și particularitățile acestora pe fondul globalizării presupun nu doar analiza fenomenelor, ci și anticiparea evoluțiilor viitoare cu impact asupra securității naționale. Rapoartele științifice au evidențiat că riscurile și amenințările globale de mediu includ schimbările climatice, diminuarea resurselor de apă, poluarea Oceanului Planetar, poluarea aerului și subțierea stratului de ozon, degradarea solului, deteriorarea biodiversității, diminuarea sporită a fondului forestier, colapsul resurselor naturale. Începând cu anul 1991, toate strategiile de securitate națională ale SUA au menționat degradarea mediului ca amenințare la adresa securității. Strategia europeană de securitate din anul 2008 încadrează încălzirea globală și degradarea mediului ca amenințări complexe și interconectate din cauza efectelor ireversibile asupra umanității și asupra ecosistemului planetar, ce impun îmbunătățirea capacităților de analiză și de alertă timpurie. În strategiile de securitate

națională din diverse țări (Federația Rusă, Marea Britanie, Spania, Franța, Olanda), asigurarea securității mediului ocupă un loc prioritar în ierarhia intereselor naționale, astfel că degradarea mediului și consecințele fenomenului schimbărilor climatice reprezintă principale amenințări la adresa securității naționale și provocări la adresa securității și stabilității regionale și globale. În România se constată un proces de diversificare a riscurilor și amenințărilor la adresa securității mediului, prin prisma interconstrucțiilor tot mai accentuate cu ramuri de bază ale economiei naționale. Vasta problematică a protecției mediului în contextul dezvoltării durabile se concentrează în România pe combaterea fenomenelor de poluare inerente unor activități umane, prevenirea deteriorărilor posibile, asimilarea, adaptarea și aplicarea cerințelor de mediu comunitare, realizarea unor proiecte europene și internaționale comune, pentru protejarea biodiversității și a zonelor umede, monitorizarea calității apelor și a stării fondului forestier, a efectelor fenomenelor ecologice de anvergură globală, soluționarea unor probleme acute, cum sunt cele ale diminuării și valorificării deșeurilor, ecologizării agriculturii, promovarea tehnologiilor curate, asigurarea sănătății publice și securității alimentare, dezvoltarea infrastructurii de mediu.

Predicțiile sumbre privind media temperaturii aerului, în perioada 2007-2100, ale resurselor de apă până în anul 2025, a productivității agriculturii până în anul 2080, cauzate de schimbările climatice, rata scăzută de descoperire de noi surse de energie comparativ cu rata crescândă de consum, determină o regândire a „erei energie-schimbări climatice”. Acest context impune ca securitatea mediului să fie abordată ca o provocare comună la adresa securității, din cauza interconstrucțiilor riscurilor și amenințărilor caracterizate ca multiple, imprevizibile, sistemice și globale, urmare a fenomenului de globalizare, a caracterului de „planetă interconectată”: accentuarea efectelor schimbărilor climatice, reducerea resurselor de energie, distrugerea biodiversității, creșterea încălzirii globale, amplificarea criminalității organizate, creșterea frecvenței conflictelor armate, volatilitatea economică, dezordinea socială, creșterea fenomenului de migrație, îmbătrânirea populației, distrugerea infrastructurii, apariția și răspândirea rapidă a unor noi boli umane și animale, criza alimentelor, distrugerea agriculturii, deteriorarea relațiilor comerciale, accentuarea fenomenului de urbanizare, scăderea autorității statului. Raportat la aceste realități, se impun integrarea dimensiunii de mediu în cadrul strategiilor de securitate națională și crearea unor mecanisme de asigurare a securității mediului în cadrul structurilor de securitate și intelligence care să cuprindă întreaga matrice de legături sistemice.

Securitatea financiară

Securitatea financiară este dificil de separat de cea economică, sistemul financiar-bancar fiind plasat de obicei în cadrul acestei dimensiuni securitare (Buzan, 1991: 433): „securitatea economică se referă la accesul la resurse, finanțe și piețe, necesar pentru menținerea unor niveluri acceptabile de prosperitate și putere” (Buzan *et al*, 1998: 8). Mai mult, piețele, ca areal de manifestare al securității economice și financiar-bancare, sunt intrinsec asociate stării de risc, incertitudine și insecuritate, tocmai datorită specificului competiției de pe piața liberă (Buzan, 1983: 79; Brauch *et al*, 2011: 80).

În contextul globalizării, mai ales prin prisma liberalizării comerțului și a piețelor de capital, sectorul financiar a crescut exponențial pe piața mondială. Circulația banilor și nivelul investițiilor au atins cote de nebănuit în urmă cu câteva decenii. Ca și în alte situații însă, globalizarea poate avea efecte secundare: dacă unele piețe naționale sau regionale beneficiază de fluxuri regulate de capital financiar, altele nu reușesc să performeze similar. Această dinamică instabilă, volatilă a resurselor financiare private este cauza pentru care nu pot asigura o dezvoltare sustenabilă uniformă la nivel mondial (Mingst, Arreguin-Toft, 2011: 294). Situația este critică și din cauza faptului că fluxurile dinspre instituțiile multilaterale (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, bănci regionale de dezvoltare) sau donatori oficiali (SUA, Germania, Japonia) s-au înscris pe un trend descendent încă din anii '80, în timp ce fluxurile private au crescut: în 2006, raportul era de 100 de miliarde față de 600 de miliarde USD (Mingst, Arreguin-Toft, 2011: 294). Mai mult, interconectarea financiar-bancară din era globală a contribuit la propagarea și augmentarea efectelor crizelor financiare, așa cum s-a putut observa în ultimii ani, iar rapiditatea și amploarea cu care acestea s-au răspândit au făcut foarte dificilă soluționarea lor (Mingst, Arreguin-Toft, 2011: 295). Răspunsurile greoaie și incomplete, dublate de excesele în materie de speculă și îndatorare, au condus la prefigurarea sectorului financiar-bancar ca o veritabilă amenințare la adresa securității naționale (Leveson, 2011: 45). Mai mult, consecințele îndatorării se transformă într-un cerc vicios în condițiile în care întârzie acordarea de credite care să preîntâmpine alte riscuri (Leveson, 2011: 46). Pare, așadar, că sectorul financiar reprezintă, mai degrabă, o sursă de risc pentru securitatea națională, care poate avea consecințe dramatice în plan social, economic, politic și militar, din cauza impactului bugetar.

Statele Unite nu individualizează securitatea financiară ca parte a securității naționale, dar își propun ca obiectiv stabilizarea sistemului financiar intern și contribuția la stabilizarea celui

internațional ca precondiții pentru prosperitatea globală (*The National Security Strategy*, 2015: 17). Totodată, plasează infrastructura critică, cibernetică și fizică din sectorul financiar ca factor de diminuare a vulnerabilităților și creșterea a rezilienței în materie de securitate națională (*The National Security Strategy*, 2015: 9).

Marea Britanie consideră sistemul financiar ca unul dintre pilonii pe care se sprijină toate celelalte politici publice, inclusiv cea externă, de securitate și de apărare (*Strategic Defence and Security Review*, 2010: 14), dar nu fără a contura finanțele ca domeniu aparte al securității naționale.

Deși nu delimitează finanțele ca domeniu securitar, Franța este mai explicită în a afirma că restabilirea economică și financiară este cheia independenței naționale (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 20), deoarece menținerea sau atingerea nivelului de dorit de capabilități militare depind, în mare măsură, de bugetul alocat (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 30). Totodată, Cartea Albă din Franța evaluează sectorul financiar în contextul riscurilor cibernetice, crimei organizate și terorismului (*Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013: 48-49).

Spania distinge clar securitatea financiară, în tandem cu cea economică, în cadrul cărora obiectivele constau în „promovarea dezvoltării economice sustenabile, diminuarea dezechilibrelor de pe piață, contracararea activităților criminale, îmbunătățirea prezenței economice a Spaniei în plan internațional și garantarea rezilienței serviciilor esențiale economice și financiare” (*The National Security Strategy of Spain*, 2013: 39). De asemenea, consideră instabilitatea financiară drept o vulnerabilitate majoră a securității naționale (*The National Security Strategy of Spain*, 2013: 28).

Ungaria evidențiază, de asemenea, componenta financiară a conceptului de securitate interpretat într-o manieră largită (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 2-4), subliniind „creșterea semnificativă a relevanței stabilității financiare. Stabilitatea și reziliența sistemului economic și financiar al Ungariei sunt interese naționale importante și repere ale politicii de securitate” (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 13). În contextul crizei financiare, vulnerabilitatea Ungariei, prin prisma îndatorării față de creditorii străini, este crescută (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2012: 5, 13).

Și Cehia menționează securitatea financiară ca nivel al sistemului de securitate într-o accepțiune largită (*The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 22). Analizând impactul

globalizării asupra pieței financiare interne și internaționale, Strategia de securitate cehă accentuează importanța stabilității financiare ca element de securitate națională (*The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 19), context în care examinează și corelația dintre finanțe și gama de riscuri și amenințări la adresa securității (*The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011: 13, 16).

Securitatea infrastructurilor critice

Problematika infrastructurilor critice s-a configurat ca prioritate pe agenda de securitate națională a majorității statelor la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI ca rezultat a escaladării riscurilor și amenințărilor asimetrice. Potențarea acestor stări de risc a generat premise consistente de amenințări vectoriale la adresa infrastructurilor, mai ales cele cu grad ridicat de criticitate în planul stabilității și securității economico-sociale. Riscurile și amenințările la adresa obiectivelor vitale pentru funcționarea societății și securitatea cetățenilor au căpătat noi valențe, cu dinamică ridicată și grad de intensitate crescut, fapt ce a condus la necesitatea definirii conceptului de „infrastructură critică” din perspectiva unei abordări integrate. Primele demersuri semnificative în această direcție s-au manifestat în Statele Unite ale Americii, fiind inițial determinate de analizele efectuate la nivelul anilor '80 privind starea infrastructurii (condițiile tehnice improprie, inadecvanța tehnologică și necesitatea dezvoltării acesteia în raport cu cerințele economice și sociale tot mai crescânde din această țară). Anii '90 au accelerat procesul de definire a conceptului de „infrastructură critică”, ca rezultat direct al reconfigurării mediului de securitate după terminarea Războiului Rece. Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 au reprezentat începutul unei ere noi în relațiile internaționale (Smith, 2002: 1) și momentul determinant pentru extinderea utilizării la nivel global a conceptului de „infrastructură critică”. În acest context, a crescut necesitatea adoptării de măsuri unitare și ferme, coagulate în strategii naționale și macroregionale, de protecție a acestor infrastructuri față de o serie de riscuri și amenințări, în special cele de ordin terorist. Implicațiile amenințărilor la adresa infrastructurilor critice și necesitatea protecției acestora au fost reflectate consistent în preocupările administrațiilor din Statele Unite, Canada, Marea Britanie, Olanda, Germania, Suedia, Franța, precum și ale organizațiilor internaționale, de îmbunătățire, pe de o parte, a strategiilor de securitate, subsumate măsurilor de identificare și protecție a acestor categorii de infrastructuri, iar, pe de altă parte, a sistemelor instituționale și organizaționale de securitate, care să permită identificarea riscurilor și avertizarea timpurie, concomitent cu inițierea și adoptarea

deciziilor de contracarare a efectelor acestora. Interferența conceptului de securitate cu cel de protecție a infrastructurilor critice a fost reflectată de evenimentele produse pe teritoriul Statelor Unite, dar și al unor state membre ale Uniunii Europene ca urmare a creșterii frecvenței atacurilor teroriste. Astfel, impactul distrugerii unor simboluri naționale și a unor capacități de transport a determinat, pe lângă importante pierderi de vieți omenești și pagube materiale cu efecte semnificative în plan economic și social, un impact psihologic negativ având drept consecință deteriorarea percepției cetățeanului privind nivelul de securitate individuală.

Evoluțiile în sfera protecției infrastructurilor critice au evidențiat necesitatea revizuirii modului de abordare a acestei problematice, în concordanță cu dinamica actuală a riscurilor și amenințărilor manifestate la adresa acestor infrastructuri și cu nevoia de armonizare, la nivel regional, a cadrului de reglementare aferent. Asigurarea unei protecții sporite a infrastructurilor critice naționale cu impact regional continuă să fie grevată de lipsa unui standard comun de evaluare a riscurilor și adoptare a unor măsuri de securitate unitare, în condițiile în care majoritatea infrastructurilor critice se află în proprietatea sau gestionarea unor operatori privați. Efectele negative generate de această situație continuă să fie potențate de lipsa de coordonare a politicilor de adaptare la efectele schimbărilor climatice, precum și de capacitățile instituționale și financiare limitate în gestionarea situațiilor de urgență, manifestate mai ales la nivelul statelor în curs de dezvoltare. Lipsa unor analize cuprinzătoare privind funcționarea continuă și sigură a infrastructurilor critice interdependente diminuează capacitatea de contracarare a riscurilor și amenințărilor la adresa acestor infrastructuri cu impact asupra asigurării securității naționale, prosperității economice, precum și a calității vieții în societățile de astăzi. Demersurile de evaluare a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților aferente infrastructurilor critice trebuie să se fundamenteze pe conceptele prezentate în cadrul standardelor internaționale, doctrinelor și strategiilor de apărare și securitate națională, precum și de către organismele specializate în domeniu. Extinderea paletei de riscuri necesită o reevaluare continuă a rolurilor pe care autoritățile guvernamentale și entitățile private le au în asigurarea infrastructurilor necesare furnizării unor servicii de bază pentru funcționarea societății. Această situație a determinat creșterea accentului pe reziliență ca o strategie importantă pentru a ajuta la atenuarea multitudinii de riscuri cu care se confruntă proprietarii și operatorii de infrastructuri critice (*National Infrastructure Advisory Council*, 2009: 8).

La nivelul Uniunii Europene, unul dintre obiectivele majore este reprezentat de reducerea caracterului transnațional al problematicii infrastructurilor critice și accelerarea implementării unor măsuri unitare de protecție a acestora. Identificarea infrastructurilor critice naționale și europene, precum și a setului particular de circumstanțe în care funcționează acestea reprezintă o provocare majoră, în condițiile în care nivelul de criticitate se poate modifica în timp, ca urmare a dezvoltărilor tehnologice. La nivel național, transpunerea Directivei nr.114/2008 a Consiliului Uniunii Europene privind identificarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora a imprimat o nouă direcție problematicii protecției infrastructurilor critice din România. Conform OUG nr. 98/2010, au fost identificate zece sectoare de infrastructuri critice la nivel național: energetic, tehnologia informației și comunicației, alimentare cu apă, alimentație, sănătate, securitate națională, administrație, transporturi, industria chimică și nucleară, spațiu și cercetare. Rapoartele naționale au evidențiat că, în pofida unor progrese înregistrate în zona de reglementare, la nivel operațional rezultatele sunt încă modeste și nu sprijină în mod adecvat procesul de luare a deciziilor și răspuns în situații de criză. La nivelul infrastructurilor critice naționale s-au constatat o serie de vulnerabilități, derivând, în principal, din insuficiența resurselor financiare, în special în domenii precum sănătate, alimentare cu apă, energie, transporturi, precum și din absența unei culturi de securitate la nivelul proprietarilor/operatorilor/administratorilor de infrastructuri critice.

Abordarea comprehensivă a problematicii infrastructurilor critice creează fundamentul necesar asigurării unui cadru adecvat protecției acestor infrastructuri, ca parte a demersului de realizare a securității naționale. Sfera activităților de protecție a infrastructurilor critice, în contextul creșterii interdependențelor, pe fondul accentuării fenomenului de globalizare, nu mai ține cont de granițele naționale și implică eforturi comune în sensul identificării și evaluării oricăror puncte vulnerabile ale acestora ce pot constitui „ținte” ori „noduri” importante de reflexie a amenințărilor la adresa securității regionale.

Factorii de risc specifici infrastructurilor critice naționale trebuie menționați în strategiile de securitate națională și în estimările informative destinate factorilor de decizie. Devine astfel evident rolul structurilor de securitate și intelligence în sprijinirea activităților de protecție a infrastructurilor critice, ce trebuie să asigure suportul informațional necesar factorilor de decizie cu responsabilități în domeniu, prin realizarea unor activități de intelligence strategic specializat pe problematica infrastructurilor critice. Acest demers trebuie susținut de integrarea problematicii protecției infrastructurilor critice în cadrul obiectivelor prioritare privind realizarea securității naționale.

Bibliografie

- Allenby, Brad, Richards D. J. (eds.) – *The Greening of Industrial Ecosystems*, Washington, DC, National Academy of Engineering, National Academy Press, 1994.
- Baldwin, David – „The concept of security” în *Review of International Studies*, nr. 23, 1997
- Brauch, Hans Günther – „Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks” în H. Brauch, Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkman (eds.) – *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, Berlin, Springer, 2011.
- Buzan, Barry – „New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century” în *International Affairs*, vol. 67, nr. 3 (iulie 1991)
- Buzan, Barry – *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Brighton, Wheatsheaf Books, 1983.
- Buzan, Barry, Waever Ole, de Wilde Jaap – *Security. A New Framework for Analysis*, Londra, Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Floyd, Rita, Matthew Richard (eds.) – *Environmental security. Approaches and Issues*, New York, Routledge, 2013.
- Folke, Carl – „Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses” în *Global Environmental Change*, vol. 16, nr. 3, 2006.
- Goldthau, Andreas – „Existing approaches and discourses in global energy governance”, în *Current Opinion in Environmental Sustainability*, volume 3, 2011, pp. 213-217
- Hancock, Kathleen, Vivoda, Vlado – „International Political Economy: a field born of the OPEC crisis returns to its energy roots”, în *Energy Research and Social Science* 1, 2004
- Hough, Peter – *Understanding Global Security*, New York, Routledge, 2004.
- Houghes, Llewelyn, Lipsy, Phillip – „The politics of energy” în *Annual Review of Political Science* 16 (1), 2013.
- Iohannis, Klaus - *Proiect prezidențial: România lucrului bine făcut, 2014*, disponibil online la adresa web www.iohannispresedinte.ro, consultat la data de 12.04.2015.
- Kaufmann, Franz-Xaver – *Thinking about Social Policy. The German Tradition*, Berlin, Springer, 2013.
- King, Gary, Murray Christopher – „Rethinking Human Security” în *Political Science Quarterly* (Winter 2002).
- Klein, Joel, Rice, Condoleeza, Levy, Julia – *U.S. Education Reform and National Security. Independent Task Force Report No. 68*, New York, Center on Foreign Relations, 2010.
- Leveson, Nancy – *Engineering a Safer World: Systems Thinking Applied to Safety*, Massachusetts, The MIT Press, 2011.
- Liew, Leong – „Human and Economic Security: Is There a Nexus?” în William T. Tow, Ramesh Thakur și In-Taek Hyun (eds) – *Asia's Emerging Regional Order: Reconciling Traditional and Human Security*, New York, United Nations University Press, 2000.
- Matthew, Richard – „Environmental Security: Demystifying the Concept, Clarifying the Stakes” în *Environmental Change and Security Project Report*, nr. 1, 1995.
- Mingst, Karen, Arreguin-Toft, Ivan – *Essentials of International Relations (5th edition)*, New York, W.W. Norton & Company, 2011.
- Myers, Norman – „The environmental dimension to security issues” în *Environmentalist Journal*, vol. 6, nr. 4, 1986.

- National Infrastructure Advisory Council – *Critical Infrastructure Resilience Final Report and Recommendations*, September 2009, disponibil online la adresa web http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/niac/niac_critical_infrastructure_resilience.pdf, consultat la data de 10.04.2015.
- O'Brien, Karen, Leichenko Robin– „Double exposure: assessing the impacts of climate change within the context of economic globalization” în *Global Environmental Change*, vol. 10, nr. 3, 2000.
- Rothschild, Emma – „What is Security?” în *Daedalus*, vol. 124, nr. 3, The Quest for World Order, 1995.
- Smith, M.N. – „Counter-terrorism and the Use of Force in International Law” în *The Marshall Center Papers*, nr. 5, 2002.
- The United Nations Development Programme – *Human Development Report*, 1993
- Thomas, Caroline – *Global Governance. Development and Human Security*, Londra, Pluto Press, 2000.
- Ullman, Richard – „Redefining Security” în *International Security*, vol. 8, nr. 1, 1983.
- Van Ginkel, Hans, Newman Edward – „In Quest of Human Security” în *Japan Review of International Affairs*, vol. 14, nr. 1, 2000.
- Walt, Stephen – „The Renaissance of Security Studies” în *International Studies Quarterly*, vol. 35, nr. 2, 1991.
- Waltz, Kenneth – *Theory of International Politics*, New York, McGraw-Hill, 1979.
- Welfens, Paul – *Social Security and Economic Globalization*, Berlin, Springer, 2013.
- Wolfers, Arnold – „National Security as an Ambiguous Symbol” în *Political Science Quarterly*, vol. 67, nr. 4, 1952.
- Yergin, Daniel – „Ensuring energy security” în *Foreign Affairs*, 2006.
- Yonggen,, Xiong – „Rethinking Education, National Security and Social Stability in China”, lucrare prezentată în cadrul Conferinței *Security Implications of Economic and Cultural Trends*, Centrul pentru Studii de Securitate Asia-Pacific, Honolulu, 17-19 aprilie 2001.
- *** *The National Security Strategy*, 2015, regăsit online la adresa web www.whitehouse.gov, consultat la data de 12.04.2015
- *** *Strategic Defence and Security Review*, 2010, regăsit online la adresa web www.gov.uk, consultat la data de 12.04.2015
- *** *Le Livre Blanc de la défense et de la sécurité nationale de la République Française*, 2013, regăsit online la adresa web www.ladocumentationfrancaise.fr, consultat la data de 14.04.2015
- *** *The National Security Strategy of Spain*, 2013, regăsit online la adresa web www.lamoncloa.gob.es, consultat la data de 14.04.2015
- *** *The Security Strategy of the Czech Republic*, 2011, regăsit online la adresa web www.army.cz, consultat la data de 14.04.2015
- *** *The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, regăsit online la adresa web www.mfa.gov.hu, consultat la data de 14.04.2015
- *** *Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles)*, 1919, regăsit online la adresa web www.loc.gov, consultat la data de 14.04.2015
- *** *European Security Strategy. A secure Europe in a better world*, 2003, regăsit online la adresa web www.consilium.europa.eu, consultat la data de 14.04.2015